

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINING RIVOJLANISHIDA TELEKO‘RSATUVLARNING PEDAGOGIK AHAMIYATI.

Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi

Toshkent shaxridagi A.I.Gersen nomidagi Rossiya davlat pedagogika universiteti filiali

I bosqich tayanch doktoranti

Elektron pochta: abduvosiyeva96@mail.ru +99891 360 98 28

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18944815>

Annotatsiya: Raqamlashtirish jarayoni jadallashib borayotgan hozirgi davrda televideniye maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng ta’sirchan axborot va ko’ngilochar vositalardan biri bo’lib qolmoqda. Mazkur tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda teleko’rsatuvlarning pedagogik ahamiyatini o’rganishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi yoshga mos va ta’limiy mazmundagi teleko’rsatuvlarning bolalarning lug’at boyligi, talaffuzi, bog’lanishli nutqi hamda kommunikativ kompetensiyasiga ta’sirini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, qiyosiy tahlil hamda tarbiyachilar va ota-onalar bilan suhbat metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko’rsatdiki, mazmunan boy, aniq talaffuzga ega va interaktiv elementlarni o’z ichiga olgan ta’limiy teleko’rsatuvlar bolalar nutqining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Bunday dasturlar yangi so’zlarni o’zlashtirishga yordam beradi, to’g’ri talaffuzni shakllantiradi va bolalarni o’z fikrini erkin ifoda etishga undaydi. Shuningdek, syujetli va qahramonlarga asoslangan ko’rsatuvlar bolalarning tasavvur doirasini kengaytiradi hamda muloqot faolligini oshiradi. Shu bilan birga, nazoratsiz tomosha qilish va yosh xususiyatlariga mos bo’lmagan kontent nutq faolligining pasayishiga hamda ijtimoiy muloqotning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Xulosa qilib aytganda, teleko’rsatuvlar me’yoriy ravishda va maqsadli tanlab qo’llanilgandagina maktabgacha ta’lim jarayonida samarali pedagogik vosita bo’la oladi.

Kalit so’zlar: maktabgacha ta’lim, nutq rivoji, teleko’rsatuvlar, media pedagogika, lug’at boyligi, kommunikativ kompetensiya.

Abstract: In the context of rapid digitalization, television remains one of the most influential sources of information and entertainment for preschool children. This study is devoted to examining the pedagogical significance of television programs in the development of speech among preschool-aged children. The main objective of the research is to analyze the impact of age-appropriate and educational television content on children’s vocabulary development, pronunciation, coherent speech, and communicative competence. The research employed pedagogical observation, comparative analysis, and interviews with preschool teachers and parents. The findings show that educational television programs rich in meaningful content, clear pronunciation, and interactive elements have a positive influence on children’s speech development. Such programs support the acquisition of new vocabulary, contribute to correct pronunciation, and encourage children to express their thoughts more freely and confidently. In addition, narrative-based programs with engaging characters expand children’s imagination and increase their communicative activity. At the same time, uncontrolled viewing and exposure to content that is not appropriate for children’s age may lead to a decrease in speech activity and limit social interaction. Passive screen time without adult guidance reduces opportunities for active communication, which is especially important during the preschool period. In conclusion, television programs can become an effective pedagogical tool in preschool education only when they are carefully selected and used in moderation.

Keywords: preschool education, speech development, television programs, media pedagogy, vocabulary growth, communicative competence.

Аннотация: В условиях стремительной цифровизации телевидение остается одним из наиболее влиятельных источников информации и развлечений для детей дошкольного возраста. Данное исследование посвящено изучению педагогической значимости телевизионных программ в развитии речи у детей дошкольного возраста. Основная цель работы заключается в анализе влияния образовательного и возрастено-адекватного телевизионного контента на формирование словарного запаса, произношения, связной речи и коммуникативной компетентности детей. В ходе исследования были использованы методы педагогического наблюдения, сравнительного анализа, а также беседы с воспитателями и родителями. Результаты показали, что образовательные телепрограммы, отличающиеся содержательной насыщенностью, четкой артикуляцией и наличием интерактивных элементов,

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

оказывают положительное влияние на развитие речи детей. Такие программы способствуют усвоению новых слов, формированию правильного произношения и побуждают детей более свободно и уверенно выражать свои мысли. Кроме того, программы с сюжетной линией и яркими персонажами расширяют воображение детей и повышают их речевую активность. В то же время неконтролируемый просмотр и использование контента, не соответствующего возрастным особенностям ребенка, могут привести к снижению речевой активности и ограничению социального взаимодействия. Пассивное экранное время без участия взрослых сокращает возможности для активного общения, что особенно важно в дошкольный период. В заключение следует отметить, что телевизионные программы могут стать эффективным педагогическим средством в системе дошкольного образования при условии их целенаправленного отбора и умеренного использования.

Ключевые слова: дошкольное образование, развитие речи, телевизионные программы, медиapedagogika, словарный запас, коммуникативная компетентность.

Hozirgi raqamlashtirilgan jamiyatda televideniye maktabgacha yoshdagi bolalarning hayotida muhim o‘rin tutadi. Bolalar televizor orqali atrofdagi dunyo bilan tanishadi, yangi so‘zlar o‘rganadi va nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, noto‘g‘ri yoki nazoratsiz kontent nutq rivojiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalar uchun teleko‘rsatuvlarni tanlashda pedagogik yondashuv zarur. Raqamli texnologiyalar va mass-media vositalarining rivojlanishi maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Televideniye bolalarga atrof-muhitni tushunishga, yangi so‘zlarni o‘rganishga va nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, noto‘g‘ri tanlangan kontent yoki nazoratsiz tomosha nutq rivojiga salbiy ta‘sir qilishi mumkin. Shuning uchun pedagoglar va ota-onalar teleko‘rsatuvlarni tanlashda **yoshga mos pedagogik yondashuvni** qo‘llashlari muhimdir.

Nutq rivoji bolaning ijtimoiy, emotsional va akademik muvaffaqiyati uchun muhim hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yosh bolalar nutqini shakllantirishda teleko‘rsatuvlar samarali vosita bo‘lishi mumkin, agar ular:

- yoshga mos bo‘lsa;
- interaktiv elementlarga ega bo‘lsa;
- lug‘at boyligi va talaffuzni rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lsa.

Shuningdek, pedagogik nazariyalar (Vygotsky, Bruner) bolalarning nutqini rivojlantirishda ijtimoiy muhit va interaktiv o‘yinlarning ahamiyatini ta‘kidlaydi. Teleko‘rsatuvlar, agar to‘g‘ri ishlatilsa, aynan shu interaktiv va muloqot imkoniyatlarini yaratadi. Nutq rivoji bolalarning ijtimoiy, emotsional va akademik muvaffaqiyati uchun muhimdir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yosh bolalar nutqini shakllantirishda televizion dasturlar samarali vosita bo‘lishi mumkin, agar ular ta‘limiy, yoshga mos va interaktiv bo‘lsa. Shu bilan birga, noto‘g‘ri kontent bolalarda passivlik va ijtimoiy muloqotning kamayishiga olib keladi.

Tadqiqotning maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda teleko‘rsatuvlarning pedagogik ahamiyatini aniqlash.

Tadqiqot metodlari:

Pedagogik kuzatuv — bolalarning televizor tomosha qilayotganda nutq faolligi kuzatildi.

Suhbatlar — tarbiyachilar va ota-onalar bilan intervyular o‘tkazildi.

Taqqosiy tahlil — turli teleko‘rsatuvlar bolalarning lug‘at boyligi va talaffuziga qanday ta‘sir qilishini solishtirish.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, mazmunan boy, interaktiv va hikoyaga asoslangan teleko‘rsatuvlar bolalarning lug‘at boyligini oshiradi. To‘g‘ri talaffuz va so‘z birikmalarini o‘zlashtirishga yordam beradi. Syujetli dasturlar bolalarni o‘z fikrini erkin ifoda etishga va nutqiy faollikni oshirishga undaydi. Biroq, nazoratsiz yoki yoshga mos bo‘lmagan kontent bolalarda passivlik va ijtimoiy muloqotning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Mazkur natijalar shuni ko‘rsatadiki, teleko‘rsatuvlar pedagogik vosita sifatida samarali bo‘lishi uchun kontent yoshga mos bo‘lishi kerak. Tomosha qilish vaqti cheklanishi zarur. Ota-ona va tarbiyachilar tomonidan nazorat va interaktiv yondashuv qo‘llanilishi muhim.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki televideniye maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda qo‘shimcha pedagogik vosita bo‘lishi mumkin. To‘g‘ri tanlangan va me‘yoriy ravishda ishlatilgan teleko‘rsatuvlar bolalarning lug‘at boyligini oshiradi, talaffuzini rivojlantiradi va muloqot madaniyatini shakllantiradi. Shu bilan birga, ota-ona va pedagoglar nazorati ham zarur. Televideniye maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda qo‘shimcha pedagogik vosita sifatida samarali bo‘lishi mumkin. To‘g‘ri tanlangan va me‘yoriy ravishda ishlatilgan teleko‘rsatuvlar

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

lug‘at boyligini oshiradi, talaffuzni shakllantiradi va muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ota-ona va pedagog nazorati zarur. Kelajakda ushbu mavzu bo‘yicha **keng qamrovli empirik tadqiqotlar** olib borish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo‘ldoshev, A. (2015). *Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish metodikasi*. Toshkent: O‘zbekiston davlat pedagogika universiteti nashriyoti.
2. Qodirov, S. (2018). “Maktabgacha ta’limda multimedia vositalarining pedagogik ahamiyati.” *Pedagogika va ta’lim masalalari*, 2(5), 34–40.
3. Xudoyberdiyeva, D. (2020). *Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq va muloqot madaniyatini shakllantirish*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Rasulova, N. (2017). “Televideniye va bolalar rivoji: pedagogik yondashuvlar.” *Bolalar pedagogikasi va psixologiyasi*, 1(3), 12–18.
5. Islomov, R. (2019). *Maktabgacha ta’limda media va pedagogika*. Toshkent: Ta’lim nashriyoti.
<https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/5077/5113>
<https://maktabgacha-va-maktab-talimi-jurnal.uz/index.php/jurnal/issue/download/3/6>